

Hur mycket röker svensken?

– cigarettförbrukningen i siffror med fokus på 2013

CAN Rapport 148

Mats Ramstedt, Clara Henriksson & Björn Trolldal

Hur mycket röker svensken?

– cigarettförbrukningen i siffror
med fokus på 2013

Mats Ramstedt, Clara Henriksson & Björn Trolldal

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Rapport nr. 148

Stockholm 2014

Förord

Ett av syftena med Monitormätningarna är att få en samlad bild av den totala cigarettkonsumtionen i Sverige. Genom att beräkna de oregistrerade delarna av denna konsumtion med hjälp av frågeundersökningar, och summera resultaten från dessa med uppgifter om den registrerade försäljningen i landet erhålls en bild av den totala konsumtionen på nationell nivå. I föreliggande rapport redovisas även de intervjuade personernas självskattade cigarettkonsumtion.

Monitorundersökningen har pågått sedan juni 2000. Initialt följdes endast alkoholkonsumtionen men 2003 infördes även frågor gällande tobak. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) övertog denna undersökning år 2013 och i samband med detta genomfördes vissa förändringar i den använda metodiken, vilka beskrivs i CAN-rapporterna 140 samt 142.

Stockholm i december 2014

Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Håkan Leifman
Direktör

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning	6
2. Material och metod.....	8
Monitormätningarnas utgångspunkter för beräkning av anskaffning av cigaretter	8
Mätprocedur och urvalsmetod	8
Registrerad försäljning av cigaretter	9
Oregistrerade delmängder cigaretter	9
Uppräkning av självrapporterade oregistrerade delmängder	11
3. Resultat.....	13
4. Diskussion	20
Referenser.....	22

Sammanfattning

I denna rapport presenteras en skattning av den totala cigarettanskaffningen i Sverige för 2012 och 2013 som är baserad på ett nytt sätt att beräkna köp av oregistrerade cigaretter. I korthet går metoden ut på att utnyttja ny kunskap om i vilken omfattning köp av registrerade cigaretter underrapporteras i denna typ av studie, och det antas att samma underrapportering gäller även för köp av oregistrerade cigaretter.

Totalt innebär den nya skattningen att närmare 7 miljarder cigaretter anskaffades av svenskar under 2013 vilket var en i stort sett oförändrad nivå jämfört med 2012. Per invånare 15 år och äldre motsvarade detta 870 cigaretter 2013 mot 862 år 2012. Andelen oregistrerade cigaretter ökade från 10 till 12 procent mellan 2012 och 2013 medan den registrerade försäljningen minskade något under 2013. Under 2013 köptes 6,1 miljarder registrerade cigaretter i Sverige medan antalet oregistrerade cigaretter skattades till 851 miljoner. Av dessa härrörde 485 miljoner cigaretter från resandeförsel, 213 från smuggling och 153 miljoner från köp via internet. Den oregistrerade andelen var något högre än i tidigare beräkningar, men är betydligt lägre än för alkohol, där den står för 25 procent.

Utöver resultat om den totala cigarettförbrukningen i Sverige presenteras uppgifter om utveckling och mönster i svenskarnas rökvanor under de senaste 10 åren utifrån självrapporterade uppgifter. Andelen rökare har minskat i Sverige sedan 2003, från drygt 22 till knappt 14 procent år 2013. Det är andelen dagligrökare som har minskat, från 15,5 till 8,4 procent, medan andelen sporadiska rökare ligger på en stabil nivå på ungefär 5 procent. I den minskande gruppen dagligrökare röks också något färre cigaretter 2013 jämfört med 2003, en minskning från ca 12 till ca 11 cigaretter per dag. Bland sporadiska rökare ligger förbrukningen däremot konstant på ca 1 cigarett i genomsnitt per dag.

Relateras dessa uppgifter till befolkningen 16–80 år framkommer att den genomsnittliga årskonsumtionen har minskat från 719 till 350 cigaretter per person mellan 2003 och 2013. Enligt självdeklarerade uppgifter har alltså cigarettförbrukningen halverats i befolkningen under denna tioårsperiod. Av de totalt närmare 7 miljarder cigaretter som beräknades ha anskaffats under 2013 har totalt 2,6 miljarder rapporterats via konsumtionsfrågorna. Därmed rapporterades endast 37 procent av den faktiska cigarettförbrukningen vilket är i linje med liknande uppgifter för alkohol. Mycket talar dock för att underrapporteringen har varit så pass stabil under de senaste 10 åren att den självrapporterade konsumtionsnedgången trots allt speglar en faktisk kraftig nedgång i intervallet 35–50 procent mellan 2003 och 2013.

I. Inledning

Cigarettrökning orsakar stora hälsoproblem och stod t.ex. för 7,7 procent av den totala sjukdomsbördan i Sverige år 2010 enligt en ny studie (Agardh, Boman & Allebeck, 2014). Aktuell forskning har också visat att cigaretterberoende är ett betydande folkhälsoproblem och att många även drabbas av negativa effekter av andras rökning (Ramstedt m.fl., 2014). Mot denna bakgrund är huvudsyftet med den här rapporten att ta fram tillförlitlig kunskap om cigarettförbrukningens omfattning och utveckling i den vuxna befolkningen i Sverige.

I Monitormätningarna kartläggs rökningen av cigaretter utifrån två utgångspunkter. Den första är att utgå ifrån hur många cigaretter som köps av svenskar under ett år dvs. att på anskaffningsplanet få en bild av rökningens omfattning. I Monitorundersökningen kompletteras således uppgifterna om den registrerade (beskattade) cigarettförsäljningen i Sverige med beräkningar av den oregistrerade anskaffningen. Det handlar främst om införsel i samband med utlandsresor, köp av smugglade cigaretter och beställningar av cigaretter via internet. Eftersom det saknas statistik för dessa delmängder görs skattningar med hjälp av den frågeundersökning som pågår löpande inom ramen för Monitorundersökningen. Dessa uppgifter ger tillsammans en bild av den totala mängden cigaretter som röks i Sverige men kan inte delas upp i olika undergrupper av individer, som t.ex. kvinnor och män, eller i olika kategorier av rökvanor som t.ex. andelen dagligrökare.

I Monitormätningarna ställs därför även frågor till de intervjuade om deras rökvanor, vilka kan användas för att studera rökningens omfattning i olika grupper. Dessa frågor möjliggör exempelvis skattningar av andelen som röker totalt sett och i olika grupper samt hur stor andel som är dagligrökare och mer sporadiska rökare. Även uppgifter om hur många cigaretter som röks samlas in i undersökningen. Generellt sett genererar dock konsumtionsfrågorna lägre nivåer än de verkliga konsumtionsnivåerna (se mer nedan), vilket innebär att dessa uppgifter inte går att använda för att få en bild av den totala mängden cigaretter som röks i Sverige.

Vid halvårsskiftet 2013 genomfördes ett antal förändringar i den metodik som tidigare använts i Monitormätningen för att beräkna den oregistrerade delen av tobakanskaffningen (se t.ex. Sohlberg, 2012). Bland annat infördes flera svarsalternativ om olika cigarettförpackningar så att intervjupersonerna lättare skulle kunna redogöra för hur många cigaretter man köpt. Effekterna av dessa förändringar var dock inte större än att den beräknade anskaffningen är jämförbar över tid. När det gäller den självskattade rökningen är frågorna desamma under 2013 som tidigare. En mer avgörande metodförändring som genomförts i denna rapport gäller hanteringen av den underrapportering som är ett välkänt problem i denna typ av studie. Tidigare har underrapportering endast beaktats i skattningarna av resandeinförda cigaretter genom att de självrapporterade uppgifterna räknats upp med 25 procent (Sohlberg, 2012). Denna uppskattning baserades på en tidigare studie som visat att antalet utlandsresor underrapporteras i denna omfattning och att utlandsresenärer som för in tobak sannolikt är underrepresenterade bland de som intervjuas.

Någon uppräkningsmetod har däremot inte gjorts tidigare för skattningarna av köp av smuggelcigaretter eller köp på internet. För att ta ett samlat grepp på problemet med underrapportering har därför en ny beräkningsgrund införts i denna rapport, vilken presenteras när-

mare i metodavsnittet. Vi bedömer att våra skattningar av oregistrerade cigaretter därmed kommer närmare sanningen, men det innebär samtidigt att uppgifterna inte blir jämförbara bakåt i tiden. Huruvida det är möjligt att tillämpa den nya metoden längre tillbaka kommer att undersökas framöver, men i denna rapport presenteras beräkningar av den totala cigarettkonsumtionen och dess delmängder för 2012 och 2013.

Denna rapport har följande upplägg: I avsnittet Material och metod ges först en beskrivning av Monitormätningarna såväl avseende genomförandet av undersökningen som den metodik och de beräkningar som används för att skatta de olika delmängderna oregistrerad tobak, med betoning på den metodik som använts från halvårsskiftet 2013. Därefter ges en beskrivning av den metodik som använts för att kartlägga rökningen utifrån självskattade uppgifter. I kapitel 3 redovisas först resultaten för den totala cigarettkonsumtionen och dess olika delmängder för åren 2012 och 2013. Därefter redovisas rökvanorna utifrån självrapporterade uppgifter för åren 2003–2013 men med fokus på 2013. Rapporten avslutas med en sammanfattning och diskussion av de presenterade resultaten.

2. Material och metod

Monitormätningarnas utgångspunkter för beräkning av anskaffning av cigaretter

För att minska effekterna av olika faktorer som kan snedvrída svaren på frågor om anskaffning av cigaretter, utgår undersökningen från fyra huvudprinciper. Dessa principer är:

1. Undvikande av mått på konsumtionsplanet. En av anledningarna till att frågor om konsumtion av cigaretter undviks när syftet är att få en bild av den totala konsumtionen beror på att de intervjuade personerna kan ha svårigheter med att avgöra ursprunget till de cigaretter de konsumerar. Mätningarna avser således anskaffning och inte konsumtion men siffrorna över anskaffning används som indikator på konsumtionen eftersom de cigaretter som anskaffas förr eller senare kommer att rökas. Över en längre tidsperiod är således konsumtionen i stort sett densamma som anskaffningen på nationell nivå.
2. Kort observationstid. För att i möjligaste mån undvika glömskeeffekter och teleskopering (teleskopering innebär att man förstorar ovanliga händelser eller flyttar dem närmare i tiden) är det viktigt att ha en så kort observationstid som möjligt. I Monitormätningarna avser därför frågorna de senaste 30 dagarna.
3. Mätning på aggregerad nivå. Eftersom frågorna i mätningarna i den här delen avser anskaffning av cigaretter så följer att resultaten avser utvecklingen av konsumtionen på aggregerad, nationell nivå, och således inte på individnivå.
4. Uppräkning av självrapporterade uppgifter. De oregistrerade mängderna tobak som fångas in av mätningarna är av olika skäl lägre än de faktiska nivåerna. I syfte att korrigera för detta görs vissa uppräkningsberäkningar av de beräknade delmängderna. Dessa uppräkningsberäkningar baseras i denna rapport på skillnaden mellan registrerad (beskattad) försäljning av cigaretter i Sverige och självrapporterade köp av registrerade cigaretter. Utifrån denna skillnad beräknas en kvot som ligger till grund för uppräkning av de självrapporterade mängderna resandeinförda cigaretter, köp av smugglade cigaretter samt köp av cigaretter via internet (se nedan).

Mätprocedur och urvalsmetod

I samband med att CAN övertog Monitorundersökningen 2013 genomfördes vissa ändringar i urvalsförfarandet, i enkätfrågorna och i intervjuarstaben. Det är fortfarande Ipsos (tidigare Synovate och TEMO) som genomför frågeundersökningarna, men en ny intervjuarstab används sedan halvårsskiftet 2013. Numera används telefonintervjuföretaget Norstat i Karlstad.

Urvalet är sedan halvårsskiftet 2013 individbaserat, till skillnad mot det telefonnummerurval som tidigare användes, och både fasta telefonnummer och mobilnummer används. De fasta telefonnumren används i första hand. Urvalet sker ur PAR-konsument, som är en databas med samtliga, för undersökningar, tillgängliga telefonabonnenter med fasta eller mo-

bilabonnamang. Först genomförs ett större slumpmässigt urval ur själva PAR-registret. Därefter genomförs veckovisa urval ur detta huvudurval. Varje veckourval bearbetas under en fyraveckorsperiod, vilket också innebär att sökperioden för att nå en individ har utökats från två till fyra veckor.

Antalet uppringningsförsök uppgår till maximalt 30 under en fyraveckorsperiod, men i praktiken görs ungefär 20 försök hos dem som inte nås under perioden. Antalet uppringningsförsök är störst under den första veckan för att successivt minska under de kommande veckorna i fyraveckorsperioden. Ett nytt veckourval tillkommer varje vecka. Intervjuprocessen pågår alltså kontinuerligt och intervjuer genomförs under alla veckodagar. Totalt genomförs ungefär 350 intervjuer per vecka, vilket motsvarar 18 200 per år. Den genomsnittliga intervjutiden uppgår till ungefär 7 minuter, vilket är en kraftig minskning jämfört med tidigare, till följd av att frågeantalet minskades.

Undersökningens bortfall och viktning

Bortfallet i Monitormätningarna har ökat successivt under perioden, vilket har varit en generell utveckling för den här typen av undersökningar. Under studiens första år, fram till 2004, uppgick bortfallet till ungefär 40 procent. Därefter steg det till 50 procent under åren 2007–2008 för att uppgå till 60 procent under slutet av perioden. Framförallt har andelen unga vuxna minskat, samtidigt som andelen till och med blivit överrepresenterade i förhållande till deras andel av befolkningen. Viktning av de intervjuade personernas svar i data-materialet är ett sätt att korrigera för en sådan skevhet i representativitet.

De som deltar i undersökningen viktas med hänsyn till variablerna: kön, ålder och region (H-region). H-regioner mäter invånartäthet i kommunerna, från storstad till glesbygd. Vid skapandet av denna viktvariabel används en så kallad viktmatris, där ålder är indelad i fem kategorier, variabeln H-region i tre kategorier och kön i två kategorier.

Det är dock viktigt att poängtera att antalet intervjuade personer alltid har uppgått till ungefär 1 500 varje månad. Det som definieras som bortfall i undersökningen är gruppen av personer som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller velat ingå i undersökningen, vilka ersatts av andra personer ur urvalet.

Registrerad försäljning av cigaretter

Den i Sverige registrerade försäljningen av cigaretter består av legal försäljning i livsmedelsbutiker, i kiosker och jourbutiker med flera försäljningsställen. Uppgifter om storleken av denna försäljning publiceras årligen i rapporten Beräkningskonventioner som ges ut av Finansdepartementet (Finansdepartementet, 2014).

Oregistrerade delmängder cigaretter

Resandeinförsel och smuglade cigaretter

Det är viktigt att skilja på cigaretter som förs in i landet i samband med resor, så kallad resandeinförda cigaretter, och cigaretter som smugglas in i landet i syfte att säljas vidare. Den avgörande skillnaden är om införseln sker i kommersiellt syfte eller inte, det vill säga om de införda cigaretterna förs in i landet för eget bruk eller för att säljas vidare på den illegala

marknaden i syfte att tjäna pengar på hanteringen (SFS 2000:1225, Lag om straff för smuggling).

I Monitormätningarna beräknas därför mängden resandeförda cigaretter på basis av frågor om hur många cigaretter resenärer tagit med sig vid inresor till Sverige. Anskaffningen av till Sverige smugglade cigaretter mäts med frågor om köp av cigaretter som någon eller några personer fört in i landet i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar. Det finns alltså inte någon avsikt att i den här undersökningen nå de personer som utför själva smuglingen, utan frågorna avser alltså köp av cigaretter som smugglats in i landet.

För att beräkna resandeförseln ställs frågor om personernas resande. De som uppger att de rest in till Sverige från utlandet under de senaste 30 dagarna får uppge hur många gånger de har rest in i landet och om de förde med sig några cigaretter vid den senaste inresan. Antalet cigaretter man tog med sig vid den senaste resan multipliceras med antalet resor man gjort under samma tidsperiod. Om resenären tog med sig cigaretter tillsammans med andra, ställs även frågor om hur många det var och hur många cigaretter de tog tillsammans. För att inte de mängder som togs in tillsammans ska räknas flera gånger, delas antalet cigaretter med det antal som ingick i resesällskapet.

Anskaffningen av smugglade cigaretter beräknas genom att först fråga om de intervjuade personerna under de senaste 30 dagarna har köpt cigaretter i Sverige som någon eller några personer fört in i landet i syfte att sälja vidare för att tjäna pengar. Om så är fallet ställs ytterligare frågor om antalet gånger man köpt smugglade cigaretter och vilka mängder det rörde sig om den senaste gången. Det är i praktiken fri införsel av cigaretter så länge de införda mängderna är för privat bruk. För att i Monitorundersökningen skilja på resandeförsel och smuggling behövs dock en övre gräns för hur mycket tobak som kan definieras som "för privat bruk". Det finns inte någon självklar sådan gräns. Det finns dock de av EU angivna indikativa nivåerna som kan användas för detta ändamål. Denna nivå är 800 cigaretter (4 limpor) (Rådets direktiv 92/12/EEG). Denna nivå kan dock överskridas om införseln är för privat bruk, vilket innebär att denna nivå inte är användbar för att skilja på resandeförsel och smuggling. På grund av detta används i Monitorundersökningen en högre nivå, vilken är 2 000 cigaretter.

Även när det gäller köp av smugglade cigaretter används i undersökningen gränser för hur många cigaretter en person kan köpa under en 30-dagarsperiod. Anledningen till detta är att det kan finnas ett eller flera grossistled i hanteringen, men frågorna i undersökningen avser endast de cigaretter som köpts för eget bruk. Dessa gränser är desamma som för resandeförseln och används även vid köp via internet.

Köp via internet

Frågor om köp av cigaretter via internet under de senaste 30 dagarna började ställas 2007. De beställda mängderna den senaste gången multipliceras med antalet gånger man beställt cigaretter via internet under de senaste 30 dagarna. Det bör nämnas att få respondenter rapporterar cigaretköp via internet och 2012 var det t.ex. endast 3 av de 18 000 intervjuade.

Extremvärden

Det kan av olika skäl förekomma extremvärden i datamaterialet. Det kan bland annat bero på att de intervjuade personerna har uppgivit felaktiga uppgifter eller på manuella felkod-

ningar av intervjuaren. Det är av stor vikt att korrigera för dessa extremvärden eftersom de beräknade volymerna anskaffad tobak annars kan bli missvisande. Ett exempel på detta är orimliga uppgifter om antal resor eller köp. I Monitorundersökningen används därför ett tak på 20 resor, 20 köp av smugglad tobak och 30 köp av tobak inom den legala försäljningen i Sverige. Vid beställningar på internet används ett tak på 10 under samma period.

Uppräkning av självrapporterade oregistrerade delmängder

Täckningsgrader

Man kan på goda grunder anta att svaren på intervjufrågor om köp och konsumtion av cigaretter i en undersökning riktad till den allmänna befolkningen inte fångar upp de verkliga köpta och konsumerade mängderna. Denna underrapportering som har två huvudsakliga källor – dels att intervjupersonerna faktiskt inte kommer ihåg korrekt eller vill framstå som mer hälsosamma och dels att de som använder och köper cigaretter är överrepresenterade i bortfallet dvs. bland de slumpmässigt utvalda personer som inte deltar i undersökningen. Ett exempel på den senare effekten är en aktuell studie om bl.a. rökning, där dagligrökare och personer med tobaksrelaterad beroendeproblematik, var underrepresenterade i en uppföljning (Sundin, m.fl., kommande).

För att få ett mått på denna underskattning med avseende på anskaffning av cigaretter, ingår det i Monitorundersökningen sedan april 2012 frågor om de intervjuade personernas köp av cigaretter genom legala försäljningskanaler i Sverige till ett pris på 43 kronor eller mer för ett paket. Det antas inte vara möjligt för tobakshandlare att sälja ett paket cigaretter till ett lägre pris samtidigt som tobaksskatt och moms betalas fullt ut. Dessa självrapporterade uppgifter om antal köpta cigaretter räknas därefter om för att gälla hela populationen och jämförs avslutningsvis med de officiella mängderna försålda cigaretter i den av Finansdepartementet utgivna Beräkningskonventionen (Finansdepartementet, 2014). Se Leifman och Trolldal 2014a och 2014b för motsvarande resonemang för alkoholanskaffningen.

Den andel som de intervjuade personernas uppgivna köp av tobak, genom legala försäljningskanaler, utgörs av den faktiska registrerade försäljningen benämns *täckningsgrad* i den här rapporten och mäts i procent. Täckningsgraden är med andra ord andelen självrapporterad köpt tobaksmängd i förhållande till den faktiska försålda tobaksmängden, enligt Beräkningskonventionen.

Den huvudsakliga tanken bakom den nya uppräkningsgraden är att den uppmätta täckningsgraden för registrerade cigaretter kan användas som utgångspunkt för att även korrigera nivåerna för självrapporterade köp av oregistrerade cigaretter, det vill säga av resandeförsel, smuggling och internetköp. Korrigeringsfaktorn för 2012 och 2013 är baserad på ett genomsnitt för täckningsgraden för 2012 och 2013. I tabell 1 redovisas täckningsgraderna åren 2012 och 2013 samt genomsnittet för de båda åren. Dessutom redovisas de beräknade uppräkningsfaktorerna. Av tabellen framgår att de intervjuade personernas uppgivna köp av cigaretter motsvarar i genomsnitt drygt 40 procent av den faktiska försäljningen. Den beräknade uppräkningsfaktorn givet personernas uppgivna köp blir därför $(1/0,404) = 2,48$. (Det är således det inverterade värdet av täckningsgraden som används som uppräkningsfaktor.)

Utifrån de intervjuade personernas uppgivna köp av tobak genom legala försäljningskanaler inom landet erhålls specifika uppräkningskvoter för köp av oregistrerade cigaretter. Dessa kvoter utgör således grunden för den uppräkningsfaktor som skall göras för den oregistrerade anskaffningen av cigaretter.

Tabell 1. Självrapporterade köp av registrerade cigaretter (beskattade och sålda i Sverige), faktisk registrerad försäljning av cigaretter, täckningsgrad och skattad uppräkningsfaktor. Data för 2012 och 2013.

	Självrapporterat antal köpta cigaretter (miljoner)	Antal registrerade försålda cigaretter (miljoner) ^{a)}	Täckningsgrad (%)	Uppräkningsfaktor
2012	2 427	6 167	39,4	2,54
2013	2 526	6 105	41,4	2,42
Totalt 2012–2013	4 953	12 272	40,4	2,48

a) Källa: Beräkningskonventionen (2014). Uppgifter för 2013 är en prognos.

3. Resultat

I detta kapitel redovisas inledningsvis skattningen av den totala anskaffningen av cigaretter för 2012 och 2013 uppdelat på registrerade och oregistrerade delmängder. Därefter redovisas utvecklingen av cigarettkonsumtionen enligt självrapporterade uppgifter för perioden 2003–2013, med en fördjupning för det sista året.

Registrerad, oregistrerad och total anskaffning av cigaretter

För 2013 uppskattas att närmare 7 miljarder cigaretter anskaffades av den vuxna befolkningen i Sverige varav 12 procent utgjordes av oregistrerade cigaretter. Av de oregistrerade delmängderna var resandeförda cigaretter vanligast (7 %) följt av smuggelcigaretter (3 %) och cigaretter köpta via internet (2 %).

I jämförelse med 2012 var den totala cigarettanskaffningen i stort sett oförändrad och antalet cigaretter per invånare 15 år och äldre uppgick till 870 mot 862 cigaretter år 2012. En mindre uppgång noterades för samtliga oregistrerade delmängder, samtidigt som den registrerade anskaffningen minskade något. Under 2012 stod de registrerade cigaretterna för 90 procent av marknaden mot 88 procent under 2013.

Tabell 2. Total anskaffning av cigaretter uppdelad på registrerade och oregistrerade delmängder, 2012–2013 (miljoner cigaretter).

Delmängd	2012	2013	Förändring 2012–2013 (miljoner)	Andel 2012 (%)	Andel 2013 (%)
Totalt	6 848	6 956	+108	100	100
Registrerad	6 167	6 105	-62	90	88
Oregistrerad	681	851	+170	10	12
Varav:					
Resandeförsel	433	485	+52	6	7
Smuggling	172	213	+41	3	3
Internet	76 ^{a)}	153	+77	1	2

a) Baserat på få svar (n<10).

Utvecklingen utifrån självrapporterade uppgifter

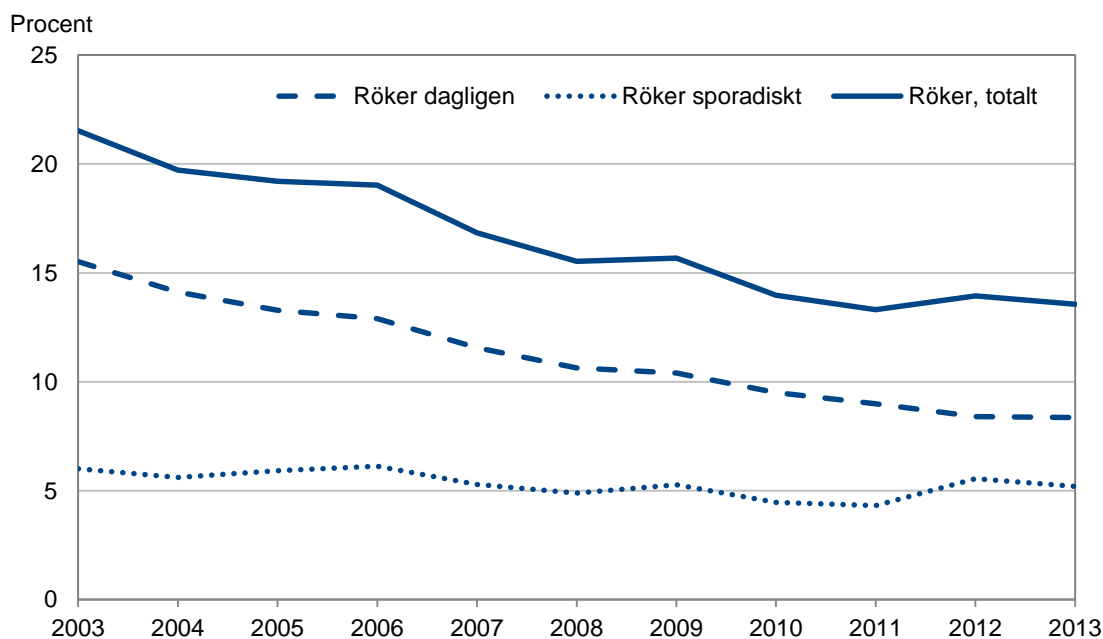
I detta avsnitt redovisas den självrapporterade cigarettkonsumtionens omfattning i Sverige. Först redovisas rökningens utveckling i befolkningen mellan åren 2003–2013. Därefter redovisas hur utbredd rökningen var i olika åldersgrupper samt i olika regioner i Sverige år 2013. Slutligen redovisas den självrapporterade genomsnittliga cigarettkonsumtionen bland rökare per dag, årskonsumtionen bland rökarna samt fördelad på hela befolkningen. För 2013 redovisas hur den genomsnittliga dagskonsumtionen per rökare fördelat sig i de olika åldersgrupperna.

Rökning

Sedan 2003 har frågor om rökning ställts i Monitorundersökningen. Liksom för anskaffning av tobak gäller frågorna användning av tobak under de senaste 30 dagarna. I avsnittet benämns de som svarat att de rökt cigaretter dagligen som dagligrökare. De som svarat att de rökt cigaretter, men inte gjort det dagligen, kallas för sporadiska rökare. Under de senaste 10 åren har rökningen i Sverige tydligt minskat, enligt Monitorundersökningen. Samma utveckling redovisas i såväl SCB:s studie (ULF/SILC) som i Folkhälsomyndighetens (HLV) undersökning och andelen dagligrökare fastställs till ungefär samma nivåer i dessa undersökningar.

I Monitorundersökningen uppmäts emellertid en betydligt lägre andel rökare, vilket sannolikt till stor del förklaras av att frågan gäller de senaste 30 dagarna medan SCB och Folkhälsomyndigheten frågar om de senaste 12 månaderna. Därmed fångas färre sporadiska rökare i Monitormätningen. Däremot är mönstret detsamma: den minskade rökningen i befolkningen beror i huvudsak på en minskad andel dagligrökare, medan den andel av befolkningen som röker mer sporadiskt i stort sett varit konstant under perioden.

I figur 1 redovisas utvecklingen i befolkningen i åldern 16–80 år (17–80 år 2013) för män och kvinnor totalt. Figuren visar hur stor andel av befolkningen som de senaste 30 dagarna rökt dagligen, rökt sporadiskt samt den totala andelen rökare. I tabell 3 redovisas motsvarande uppgifter för män och kvinnor separat.

Figur 1. Andelen av befolkningen som rökt de senaste 30 dagarna. 2003–2013.

Tabell 3. Andel män och kvinnor som rökt de senaste 30 dagarna. 2003–2013 ^{a)}.

	Röker dagligen		Röker sporadiskt		Röker totalt	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
2003	13,0	18,0	6,2	5,8	19,2	23,9
2004	11,9	16,4	6,2	5,0	18,0	21,4
2005	10,9	15,7	6,2	5,6	17,1	21,3
2006	11,1	14,7	6,6	5,7	17,7	20,3
2007	9,9	13,2	5,9	4,7	15,8	17,9
2008	8,6	12,6	5,6	4,2	14,2	16,8
2009	8,8	12,0	6,2	4,3	15,0	16,3
2010	8,4	10,6	5,1	3,8	13,6	14,4
2011	7,9	10,1	4,7	3,9	12,6	14,0
2012	7,1	9,7	6,1	5,0	13,2	14,7
2013	8,0	8,7	6,1	4,3	14,1	13,0

a) Åren 2001, 2009 och 2010 saknas uppgifter för vissa månader. Här redovisas värden prognostiserade från de månader då frågan ställts skattat med jämförelser från motsvarande månader åren före/efter.

År 2003 svarade sammanlagt 22 procent av befolkningen att de rökt cigaretter under de senaste 30 dagarna (19 % av männen och 24 % av kvinnorna). Till nästan tre fjärdedelar utgjordes den sammanlagda andelen rökare detta år av dagligrökare. Det var omkring 16 procent som svarade att de rökt dagligen (13 % av männen och 18 % av kvinnorna) och ytterligare 6 procent att de rökt – men inte dagligen (6 % bland både männen och kvinnorna).

År 2013 var andelen som svarat att de rökt de senaste 30 dagarna 14 procent i befolkningen (14 % av männen och 13 % av kvinnorna). Andelen som svarat att de rökt dagligen låg 2013 på 8 procent (8 % av männen och 9 % av kvinnorna) och ytterligare 5 procent svarade att de rökt sporadiskt (6 % av männen och 4 % av kvinnorna). Den del av rökarna som utgjordes av dagligrökare var med andra ord betydligt mindre detta år, vilket är en förändring som har skett successivt.

Förändringar har också skett gällande förhållandet mellan könen i andelen rökare. Fördelningen av rökare bland män och kvinnor var 2013 betydligt jämnare än vid 2000-talets tidigare år, då rökningen var något mera utbredd bland kvinnorna. Förändringen beror på att rökningen minskat mera bland kvinnor.

Rökning i olika åldrar

I tabell 4 redovisas hur stor andel av befolkningen som rökt de senaste 30 dagarna uppdelad i olika åldersgrupper för år 2013. Flest dagligrökare (11 %) återfanns detta år i åldersgruppen 50–64 år, vilken bestod av personer födda mot slutet av 1940-talet till och med början av 1960-talet. Detta mönster med en stor andel dagligrökare bland personer födda, framförallt under 1940- och 1950-talen återspeglas också i SCB:s och Folkhälsomyndighetens undersökningar. I åldersgruppen 30–49 år var andelen dagligrökare lägst.

Tabell 4. Andel som rökt de senaste 30 dagarna i olika åldersgrupper. 2013.

	16–29 år	30–49 år	50–64 år	65–80 år
Röker dagligen	9,9	6,2	10,7	7,7
Röker sporadiskt	12,3	4,8	2,1	1,3
Röker totalt	22,2	11,0	12,8	9,1

I den yngsta åldersgruppen, som bestod av personer mellan 16 och 29 år, fanns emellertid också en förhållandevis stor grupp dagligrökare (10 %) samtidigt som den absolut största delen sporadiska rökare också återfanns i denna grupp. Totalt sett var rökning (daglig och sporadisk) mest förekommande i den yngsta åldersgruppen.

Det är tydligt att sporadisk rökning klingar av i högre åldersgrupper medan dagligrökningen är mera jämnt fördelad sett till ålder. Detta indikerar att äldre personer som upphör med sin dagligrökning i liten grad tycks övergå till sporadisk rökning utan snarare slutar helt.

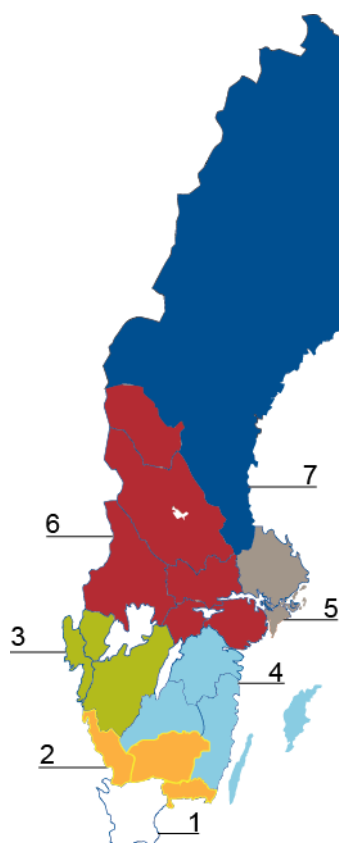
Rökning i olika regioner

För att få en översiktlig bild av hur utbredd rökningen är i olika delar av landet har länen delats in i 7 större regioner. I figur 2 redovisas denna indelning. I tabell 5 redovisas hur många som år 2013 svarade att de rökte i de olika regionerna. Flest rökare återfanns i Stockholm och i Skåne där 15 respektive 14 procent svarade att de rökt de senaste 30 dagarna. I Stockholm svarade 9 procent att de rökt dagligen och ytterligare 6 procent att de rökt sporadiskt. Dessa siffror motsvarades av 10 respektive 5 procent i Skåne.

Minst andel rökare återfanns i regionen Övriga län i Götaland (region 6: Uppsala, Södermanland, Värmland, Örebro, Västmanland och Dalarna) där sammanlagt omkring 12 procent svarade att de rökt (8 % hade gjort det dagligen och ytterligare 5 % sporadiskt). Förekomsten skiljde sig således något mellan de olika regionerna, men i stora drag var rökningen jämnt fördelad över landet, framförallt sett till dagligrökningen.

Tabell 5. Andel som rökt de senaste 30 dagarna i olika regioner i Sverige. 2013.

	Röker dagligen	Röker sporadiskt	Röker totalt
1. Skåne	9,7	4,8	14,5
2. Blekinge, Kronoberg, Halland	7,8	5,4	13,2
3. Västra Götalands län	8,0	5,4	13,4
4. Övriga län i Götaland (Östergötland, Jönköping, Kalmar, Gotland)	7,9	5,0	12,9
5. Stockholms län	8,7	6,2	15,0
6. Övriga län i Svealand (Uppsala, Södermanland, Värmland, Örebro, Västmanland, Dalarna)	7,7	4,5	12,2
7. Norrland (Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten, Norrbotten)	8,7	4,7	13,4

Figur 2.

Antal rökta cigaretter

Ur ett folkhälsoperspektiv har såväl andelen rökare i befolkningen som antalet rökta cigaretter avgörande betydelse. Kännedomen om konsumtionsvolymen, hos såväl dagliga som sporadiska rökare, är dessutom av betydelse för att förstå och koppla samman andelen rökare med anskaffningen av cigaretter (legal eller illegal).

I tabell 6 redovisas genomsnittet för antalet självrapporterade cigaretter som rökarna konsumerat per dag för perioden 2003–2013 (de sporadiska rökarna har uppgett veckokonsumtion som här räknats om till per dag). Det bör understrykas att det handlar om självrapporterad konsumtionen och att en social önskvärdhet på detta område kan leda till en underrapportering. Det bör också klargöras att personer som rökt sporadiskt några gånger om året, men inte de senaste 30 dagarna innan de deltar i Monitorundersökningen, inte ingår i beräkningarna (se de högre nivåerna av sporadiska rökare i Folkhälsomyndighetens och SCB:s undersökningar). Inte desto mindre är den självrapporterade cigarettkonsumtionen i Monitormätningen ett värdefullt och unikt underlag för att förstå hur rökningens omfattning utvecklas i Sverige.

Mellan åren 2003–2013 har de dagliga rökarna i genomsnitt rökt drygt ett halvt paket cigaretter om dagen (11 st. cigaretter 2013). Som ovan nämnts har skillnaden i andelen daglig-rökande män och kvinnor minskat. Sett över hela perioden 2003–2013 har det dock varit en större andel kvinnor än män som dagligrökt. Däremot har det genomsnittliga antalet ci-

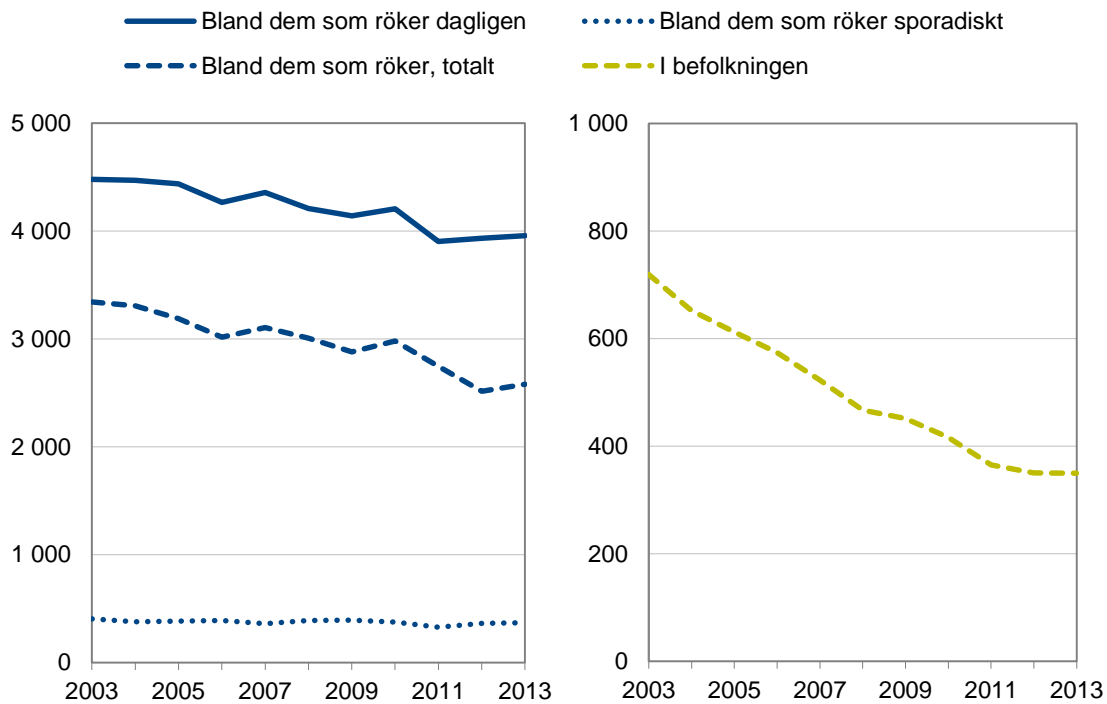
garettor som dagligrökarna uppger att de röker under hela perioden varit högre bland männen än bland kvinnorna.

De sporadiska rökarnas genomsnittliga konsumtion har under perioden legat relativt konstant på omkring 7 cigarettor i veckan. Bland de dagliga rökarna syns en viss minskning i dagskonsumtionen. Minskningen är förhållandevis liten – från omkring 12 cigarettor om dagen vid 2000-talets tidigare år till omkring 11 cigarettor om dagen 2013, eller en minskning med drygt 10 procent.

Minskningen får dock en större betydelse då den dagliga konsumtionen omräknas till årskonsumtion och sätts i relation till den minskande andelen rökare. I figur 3 redovisas den genomsnittliga årskonsumtionen av cigarettor bland rökare i den vänstra grafen. I den högra redovisas årsförbrukningen relaterad till hela befolkningen (16–80 år). Då det är dagligrökarna som står för den absolut största delen av konsumtionen, och dagligrökandet minskat, blir minskningen än tydligare då den slås ut på hela befolkningen. Under den period som rökfrågor ställts i Monitorundersökningen har den självrapporterade genomsnittliga årsförbrukningen av cigarettor i befolkningen halverats. År 2003 var den 719 cigarettor per person (16–80 år) och år 2013 var den 350 cigarettor.

Tabell 6. Genomsnittligt antal cigarettor som de dagliga respektive sporadiska rökarna röker per dag. 2003–2013.

	Genomsnittligt antal cigarettor/dag bland dem som röker dagligen			Genomsnittligt antal cigarettor/dag bland dem som röker sporadiskt			Genomsnittligt antal cigarettor/dag bland dem som röker totalt		
	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga	Män	Kvinnor
2003	12,3	13,1	11,7	1,1	1,1	1,1	9,1	9,2	9,0
2004	12,2	13,1	11,6	1,0	1,0	1,0	9,0	9,0	9,1
2005	12,2	13,3	11,4	1,1	1,1	1,0	8,7	8,8	8,6
2006	11,7	12,8	10,9	1,1	1,1	1,0	8,2	8,4	8,1
2007	11,9	13,1	11,1	1,0	1,0	1,0	8,5	8,5	8,4
2008	11,5	12,3	11,0	1,1	1,1	1,1	8,2	7,9	8,5
2009	11,3	11,9	11,0	1,1	1,2	0,9	7,9	7,6	8,2
2010	11,5	12,3	10,9	1,0	1,1	1,0	8,1	7,8	8,4
2011	10,7	11,6	10,0	0,9	0,9	0,9	7,5	7,6	7,5
2012	10,8	11,7	10,1	1,0	1,1	0,9	6,8	6,7	6,9
2013	10,8	11,8	10,0	1,0	1,1	0,9	7,0	7,1	6,9

Figur 3. Genomsnittlig årskonsumtion av antal cigaretter bland rökare samt i hela befolkningen. 2003–2013.

Slutligen redovisas den genomsnittliga dagskonsumtionen för olika åldersgrupper. Den högsta dagskonsumtionen per rökare totalt återfanns år 2013 i den åldersgrupp som utgjordes av personer 50–64 år vilken också hade den största andelen dagligrökare. I denna grupp utgjordes nästan hela gruppen av rökare av dagligrökare och fördelningen bland samtliga rökare i denna grupp uppmättes därav till omkring 10 cigaretter om dagen. Lägst antal cigaretter per dag uppmättes i den yngsta gruppen (16–29 år). Dels på grund av att såväl dagskonsumtionen som den sporadiska konsumtionen var något lägre i denna grupp, men framför allt beroende på att gruppen av rökare till största del utgjordes av sporadiska rökare. Det bör dock hållas i minnet att detta samtidigt är den grupp där allra flest rökare återfinns.

Tabell 7. Antal cigaretter per dag i olika åldersgrupper. 2013.

	16–29 år	30–49 år	50–64 år	65–80 år
Röker dagligen	9,8	11,5	11,7	9,9
Röker sporadiskt	0,9	1,0	1,6	1,3
Röker totalt	4,8	6,9	9,9	8,6

4. Diskussion

I denna rapport presenterades en skattning av den totala cigarettanskaffningen i Sverige för 2012 och 2013, som är baserad på ett nytt sätt att beräkna köp av oregistrerade cigaretter. Med den nya metoden har problem med underrapportering som är förknippade med denna typ av frågeundersökning beaktats på ett sätt som har ökat resultatets tillförlitlighet.

I korthet går metoden ut på att utnyttja ny kunskap om i vilken omfattning köp av registrerade cigaretter underrapporteras i denna typ av studie, och det antas att samma underrapportering gäller även för köp av oregistrerade cigaretter. Ett sådant antagande kan givetvis diskuteras, men det är svårt att se varför underrapporteringen på något avgörande sätt skulle skilja sig mellan köp av registrerade och oregistrerade cigaretter.

Den nya beräkningen ledde till en klart högre skattning av antalet köpta oregistrerade cigaretter i Sverige och därmed till en högre totalförbrukning jämfört med tidigare skattningar baserade på Monitordata (Sohlberg, 2012). För 2012 ökade t.ex. den skattade andelen oregistrerade cigaretter från ca 5 till 10 procent. Denna nya skattning är dock lägre än de 13 procent som nyligen tagits fram för 2012 med en helt annan beräkningsmetod, nämligen en analys av ursprungsland för 10 000 insamlade cigarettpaket i Sverige (Gabrielsson m.fl., 2014).

Totalt innebär den nya skattningen att närmare 7 miljarder cigaretter anskaffades av svenskar under 2013 vilket var i stort samma nivå som under 2012. Andelen oregistrerade cigaretter ökade från 10 till 12 procent mellan 2012 och 2013 medan försäljning av registrerade cigaretter minskade något enligt preliminära siffror för 2013. Under 2013 köptes således 6,1 miljarder registrerade cigaretter i Sverige medan antalet köpta oregistrerade cigaretter skattades till 851 miljoner. Av dessa utgjordes 485 miljoner av resandeförda cigaretter, 213 av smuggelcigaretter och 153 miljoner av köp via internet. Trots att den oregistrerade andelen är något högre än i tidigare beräkningar, kan man konstatera att andelen är betydligt lägre än som är fallet för alkohol, där den stod för 25 procent 2013 (Leifman & Trolldal, 2014b).

Vi kommer framöver att undersöka möjligheterna att tillämpa den nya uppräkningsmetodiken bakåt i tiden men i denna rapport har vi begränsat oss till 2012 och 2013 eftersom underlaget för uppräknningen tagits fram från dessa år. I det fortsatta arbetet kommer också möjligheterna att skatta turisternas köp av cigaretter i Sverige att undersökas i syfte att förfina uppräknningen. Att räkna om tidigare skattningar av oregistrerade data på det nya sättet skulle dock inte förändra bilden av en sjunkande total cigarettkonsumtion i Sverige under de senaste 10 åren. Eftersom oregistrerade cigaretter utgjorde en större andel i början av perioden, skulle dock nedgången i total cigarettförbrukning bli något större om den nya beräkningsmetoden användes och enligt våra beräkningar (ej redovisade här) hamna på cirka 37 procent.

Utöver resultat om den totala cigarettförbrukningen i Sverige presenterades även uppgifter om utveckling och mönster i svenskarnas rökvanor under de senaste 10 åren utifrån självrapporterade uppgifter. Andelen rökare har minskat i Sverige sedan 2003 från drygt 22 till knappt 14 procent år 2013. Det är andelen dagligrökare som har minskat medan andelen

sporadiska rökare ligger på en stabil nivå på cirka 5 procent. I den minskande gruppen dagligrökare röks det också något färre cigaretter 2013 jämfört med 2003, med en minskning från ca 12 till ca 11 cigaretter per dag. Bland sporadiska rökare ligger förbrukningen däremot konstant på ca 1 cigarett i genomsnitt per dag.

Räknar man om dessa uppgifter till antal cigaretter för hela befolkningen blir resultatet att den genomsnittliga årskonsumtionen enligt självrapporterade data har minskat från 719 till 350 cigaretter mellan 2003 och 2013. Detta är en halvering och således en något större nedgång än vad data över anskaffning och registrerad försäljning visar. Här bör dock beaktas att av de närmare 7 miljarder cigaretter som anskaffats under 2013 rapporteras endast ca 2,6 miljarder dvs. 37 procent, och att det saknas kunskap om eventuella förändringar i underrapportering av rökning under denna tidsperiod. Omfattningen av underrapportering av antal rökta cigaretter är dock i linje med vad man funnit i Monitormätningen för självrapporterad alkoholkonsumtion där det inte skett någon förändring i underrapportering under denna period (t.ex. Ramstedt m.fl. 2012). Även andra studier har visat att rökningen i Sverige har minskat kraftigt under de senaste 10 åren och enligt våra data tycks det röra sig om en nedgång någonstans i intervallet 35–50 procent. Vi kan också se att nedgången i den totala cigarettförbrukningen beror på att den grupp som röker relativt mycket har blivit mindre och dessutom har dragit ned på sin rökning, vilket måste betraktas som en positiv utveckling ur ett folkhälsoperspektiv.

Referenser

Agardh E, Boman U & Allebeck P (2014). *Hur stor del av Sveriges sjukdomsbörda orsakas av alkohol, narkotika och tobaksrökning?* – Kartläggning utifrån ”DALY-metoden” 1990–2010. Karolinska Institutet: Department of Public Health Sciences.

Finansdepartementet (2014). Beräkningskonventioner 2014. *En rapport från skatteekonomiska enheten.*

Folkhälsomyndigheten (2014). Tabellfiler för tobaksvanor i: *Hälsa på lika villkor (HLV)*. Hämtade 11 september 2014 från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se>.

Gabrielsson E, Blom C & Bohlin N (2014). *Marknaden för oregistrerade cigaretter i Sverige*. Handels utredningsinstitut.

Leifman H & Trolldal B (2014a). *Hur mycket dricker svensken? – alkoholkonsumtionen i siffror 2001–2012*. Rapport 140. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.

Leifman H & Trolldal B (2014b). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2013*. Rapport 142. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.

Ramstedt M, Lindell A & Raninen J (2012). *Tal om alkohol 2012*. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD), Stockholms universitet.

Ramstedt M, Sundin E, Landberg J & Raninen J (2014). *ANDT-bruket och dess negativa konsekvenser i den svenska befolkningen 2013 – en studie med fokus på missbruk och beroende samt problem för andra än brukaren relaterat till alkohol, narkotika, dopning och tobak*. Stockholm: STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem).

SCB (2014). Tabellfiler för tobaksvanor i: *Undersökningen av levnadsvanor (ULF)*. Hämtade augusti–september 2014 från: <http://www.scb.se>. Uppgifterna har kompletterats med specialbeställningar från undersökningen framtagna av Charlotte Samuelsson.

Sohlberg T (2012). *Tal om tobak 2012*. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD), Stockholms universitet.

Sundin E, Landberg J, Raninen J & Ramstedt M (2015). *Stabilitet och förändring i negativa konsekvenser av ANT i Sverige*. Kommande.